

125
GABRIELĖ
PETKEVIČAITĖ-
BITĖ

1861—1943

PANEVĖŽYS

1986

GABRIELĖ PETKEVIČAITĖ-BITĖ

“... įgytu šviesos spinduliu dalintis su liaudimi, tarnauti liaudžiai ir savo likimo neskirti nuo liaudies likimo“

Bitė

Gabrielė Petkevičaitė-Bitė (1861-1943) — lietuvių rašytoja-publicistė, visuomenės veikėja ir pedagogė. Lietuvių kultūros istorijoje ji išsiskiria kaip savaimingas, šviesus, valingas ir pažangus žmogus. Sugebėjimas aukotis, begalinis pasišventimas kitiems, darbštumas ir gilus visuomeninių pareigų supratimas — neatskiriami Bitės asmenybės bruožai, formavęsi šeimos poveikyje. Gabrielė gimė Puziniškyje (Panevėžio raj.). Jos tėvas Joniškėlio ligoninės gydytojas Leonas Petkevičius, demokratas ir humanistas, narodnikų „ėjimas į liaudį“ idėjos šalininkas, darė didelį poveikį savo vaikams, ypač dukteriai.

1878 m. Bitė baigė vokišką Mintaujos (dabar Jelgava, Latvijos TSR) mergaičių mokyklą, ir išlaikiusi egzaminus, gavo namų mokytojos teises. Gyvendama Joniškėlyje, padėjo tėvui gydyti ligonius, dirbo vaistinėje, mokė vaikus slaptojoje daraktorių mokykloje, bendradarbiavo su knygnešiais, plačiai įsijungė į nacionalinį sąjūdį savo publicistika ir beletristika, dalyvavo draudžiamos lietuviškos periodinės spaudos darbe. 1894 m. ji įsteigė moksleivių ir kultūros darbuotojų šelpimo draugiją „Žiburėlį“ suteikusią paramą ir V. Mickevičiui-Kapsukui, J. Biliūnui, Žemaitėi ir kt. Bitė buvo liberaliosios buržuazijos kairiojo sparno atstovė, reiškė valstietijai artimesnes pažiūras, pervertino švietėjišką kultūrinę veiklą, bet viešai gynė 1905-1907 m. revoliuciją.

1901-1908 m. gyveno Puziniškyje, pavertusi tėvų sodybą to meto Lietuvos inteligentijos bendravimo centru. Ypač dažnai lankėsi P. Višinskis, o Žemaitė, už kurią, pasak Vaižganto, Lietuva skolinga Bitei, čia yra ir gyvenusi. Čia brendo pirmojo viešo lietuviško spektaklio, suvaidinto Palangoje (1899), Lietuvos moterų suvažiavimo (1907) ir daugelis kitų idėjų.

Mirus tėvui, Bitė, persikėlusi į Vilnių dirbo „Vilniaus žinių“ (1908) ir „Lietuvos žinių“ (1909-1914) redakcijoje.

Kaizerinės okupacijos metus Bitė praleido Puziniškyje, valsietičių tarpe. Čia ji suorganizavo šventadieninius kursus kaimo jaunimui. 1917m. išlaikiusi felčerės egzaminus, gydė žmones, gamino vaistus, rašė laiškus, globojo našlaičius, bendradarbiavo nelegaliame antiokupaciniame apylinkės jaunimo laikraštėlyje „Laisvės kelias“, rėmė jį materialiai.

Buržuazinės valstybės susidarymą Bitė vertino teigiamai, tačiau greitai suvokė, kad ji nerealizuoja nacionalinio sąjūdžio idealų. Juo labiau, kad neužilgo tai valstybei ėmė vadovauti Bitei priešinga partija — krikščionys demokratai, o po 1926 m. perversmo — tautininkai. Nuo 1919 m. Bitė gyveno Panevėžyje, mokytojavu Vyru (dabar J. Balčikonio) gimnazijoje (iki 1924). Iš čia ji važiavo į Kauną, į Steigiamojo seimo atidarymą, kėlė jame demokratinius principus, pasisakė už taiką su Tarybų Rusi-

ja. Vėliau, nors ir būdama išrinkta į šį organą, Bitė Seimo posėdžiuose nedalyvavo. Tiesiog su jaunatvišku užsidegimu ji pasinėrė į švietimo darbą: vedė pamokas, taisė sąsiuvinius, organizavo mokinių vakarėlius, kartu su kitais pedagogais subūrė užklausinę veiklą išgarsėjusią Meno kuopą, rengė ekskursijas, rūpinosi mokinių buitimi. Panevėžyje tuo laikotarpiu Bitė įsteigė „Žiburėlio“ draugijos skyrių neturtingiems mokiniams šelpti ir kartu su E. Jodinskaite ir kitais mokytojais išvystė plačią jo veiklą. Be to, dirbdama gimnazijoje, Bitė rašė literatūros teorijos vadovėlį (likęs rankraštis), išleido Pasaulinės literatūros istorijos vadovėlį (I d. 1922, II d. 1924) redagavo ir parengė spaudai kartu su mokiniais išverstas knygas. Klerikalams priekaištauojant, kad Bitė daro „neigiamą poveikį jaunimui“ (žr. Bitės Raštai, t. VI, p.220), jai teko palikti gimnaziją, o netekus buto ir atlyginimo, reikalingos globotinių būriui išlaikyti, vėl keltis į Puziniškį. Laiške draugei F. Bortkevičienei ji rašė: „Nenoriu kištis į tą gyvenimą, kurs daro „neigiamą poveikį jaunimui“ (žr. Bitės Raštai, t. VI, p.220) yra man nesuprantamas savo nenuoseklumu ir, tiesą sakant, politišku aklumu (t. VI, p.250). Kaip ir daugelis demokratiškai nusiteikusių praeities veikėjų, Bitė giliai išgyveno „savos“ vyriausybės abejingumą, bet į visuomenės plotmę tų nuotaikų beveik nekėlė. Juo labiau, kad šie įvykiai sutapo su pablogėjusia jos sveikata, kuri buvo nestipri nuo pat jaunystės.

Puziniškyje Bitė dar kartą suorganizavo šventadieninius kursus suaugusiems (1926-1927), kurie kaip ir apskritai visa Bitės pedagoginė veikla, pasižymėjo demokratinėmis tendencijomis, aiškiai pasaulietinės krypties mokymo turiniu, pastangomis ugdyti humaniškas ir pažangias ateities kartas.

Nuo 1927 m. pasiilgusi kultūringesnės aplinkos, Bitė visam laikui sugrįžo į Panevėžį. Čia dirbo literatūrinį darbą, užsiėmė visuomenine veikla. Bitės senatvė, ypač vokiečių okupacijos metais, nebuvo nei lengva, nei šviesi. Per visą savo gyvenimą taip dosniai dalinusi širdim sušildytą paramą kiekvienam, kam jos reikėjo, Bitė mirė gana apleista ir vieniša.

Tik tarybiniais metais (1966-1968) išspausdinti šeši Bitės raštų tomai sukaupė į vieną vietą beveik visą jos publicistinį ir beletristinį palikimą. Čia įdėti jos apsakymai „Krislai“ (1905), Pirmąjį pasaulinį karą vaizduojantis „Karo metų dienoraštis“ (1925, 1931), autobiografinių bruožų turintis romanas „Ad astra“ (1933) ir kt. Literatūros, istorijos ir pedagogikos mokslininkai išanalizavo atskiras Bitės veiklos sritis. Apie Bitę išleista stambi J. Jasaičio monografija (1972). Mokiniai per lietuvių literatūros pamoką supažindinami su Bitės grožine kūryba ir jos vieta literatūros istorijoje. Tvarkoma Petkevičių sodyba Puziniškyje.

Panevėžiečiai gerbia Bitės atminimą, čia įsteigtas memorialinis muziejus, Bitės vardu pavadinta gatvė, prie mokyklos, kurioje Bitė dirbo, jai pastatytas paminklas. Rūpestingos rankos globoja ir prižiūri Bitės kapą. Daug kuo gali didžiuotis išaugęs ir suklestėjęs Panevėžys. Pagrįstai didžiuojasi miestas ir pažangiais praeities veikėjais, tarp kurių Gabrielei Petkevičaitėi-Bitei tenka žymi vieta.

1914 metais pradėjau savo dienoraštį karš-
tai tikėjama ^{ir} kilmiais sūkesniais, sklaidriamais ge-
ia vykdomais geriausių žmonių.

Baigiu ..... nesiliaudama; tu sūkesnis kil-
numą tikėjusi... Tik ^{ki} isitinau, kad nuo jų skiria
mus dar gili praraja, žmonių begalinio vargo, ašarų,
žmonių kraujo alkana...

O tilta visum tas prarajos, koks ~~aschitatus~~ inis-
merus ims trest?!

Ir girdiu seno Montesquieu's ^{kieu} perėjimą: „Ka-
nori respubl. ~~imant~~, tas turi demokratis respu-
blikoniškas dogmas ~~imant~~ įgyti!“

~~Kovo 10 d~~
Pareizius 1928 m.

Gales

LTSR SKBD Panevėžio m. organizacijos leidinys
Spausdino Panevėžio spaustuvė Užs. Nr. 1783
Tiražas — 500
Nemokamai.
Sumaketavo dailininkė Stasė Medytė